

آندره ریباک^۱

جمهوری آذربایجان اولین کشوری در دریای خزر بود که از سرمایه‌گذاری و دانش تخصصی غرب به منظور استخراج منابع نفتی در منطقه بیشترین موفقیت و بهره را برد. شاهد این امر حجم عظیم نفتی است که اکنون توسط این کشور تولید می‌شود. سالیانی طولانی نیست که از شروع بارش دلارهای نفتی بر جمهوری آذربایجان می‌گذرد. در سال ۱۹۹۴، متعاقب کودتاها و ناآرامی‌ها (در شوروی سابق) که توأم با ظهور جمهوری آذربایجان بعنوان یک کشور مستقل بود، شرکت بهره‌برداری بین‌المللی آذربایجان (AIOC) - یک کنسرسیوم مشتمل بر ۱۱ کمپانی نفتی بین‌المللی - امتیاز استخراج در سه میدان نفتی ساحلی این کشور را به دست آورد.

این یک معامله مؤثری بود که تعهد ۱۱ میلیارد دلاری را برای ۳۰ سال جهت اکتشاف و استخراج نفت از میادین آذری^۲، چراغ^۳ و گونشلی^۴ را در بر داشت.

در پاییز سال ۱۹۹۷ اولین استخراج نفت از جایی که تخمین زده شده بود دارای ۴ میلیارد بشکه نفت باشد جریان پیدا کرد و این برای جمهوری آذربایجان شروع دومین جهش نفتی کشور بود: در پایان قرن ۱۹، باکو مهمترین تولیدکننده نفت در جهان بود و روسیه تزاری به کارخانه‌داران غربی وعده داد که به بهره‌برداری از طلای سیاه کمک کنند. روتچیلدها^۵، نوبل‌ها^۶ و دیگر کارخانه‌داران شرکت کردند - و همه آنها

۱. Andrzej Rybak، گزارشگر فاینانشال تایمز و چلند، *Financial Times Deutschland*، در مسکو است.

2. Azeri

3. Chirag

4. Guneshli

5. Rothchilds

6. Nobels

ثروت زیادی بدست آوردند. در آن هنگام، یک سوم نفت تولیدشده به وسیله شل، شرکتی که به وسیله خانواده روتچیلدها بوجود آمد - از باکو آمد. صنعت نفت جمهوری آذربایجان بعد از انقلاب روسیه ملی شده بود، اما جمهوری سوسیالیستی آذربایجان به عنوان بزرگترین تولیدکننده نفت در اتحاد جماهیر شوروی باقی ماند. تنها در دهه ۱۹۶۰ بود که مرکز صنعت نفت شوروی با کشف ذخایر جدیدی در سیبری غربی دستخوش تغییر و تحول گردید. در نتیجه، وسایل دسترسی آسان به تولید نفت جمهوری آذربایجان مدرنیزه نشد، و در سال ۱۹۹۵ تولید سالانه تدریجاً به یک رکورد پایین ۶۴ میلیون بشکه کاهش پیدا کرد.

متعاقب فروپاشی اتحاد شوروی، کشورهای مستقل جدید در ساحل خزر به جستجوی روشهایی برای به دست آوردن پول که نیاز بسیار ضروری برای نوسازی بود، پرداختند. آنها بررسی های جغرافیایی انجام شده در شوروی سابق را بکار گرفتند، و وجود بیش از ۱۴۰ میلیارد بشکه نفت (دو برابر ذخایر کویت و تقریباً دو سوم منابع در عربستان سعودی) در مناطق اطراف دریای خزر تخمین زده شد.

جمهوری آذربایجان به سرعت دریافت که سرمایه گذاری و استفاده از فنون غرب مستلزم منابع جدید اکتشاف خواهد بود. اگر چه وضعیت حقوقی دریای خزر و مالکیت منابع معدنی هنوز نامشخص بود، باکو دعوت غول های نفتی غربی را ادامه داد. این حرکت ابتدا انتقاد شدید مسکو را برانگیخت. سال قبل با وجود اعتراضات ایران و ترکمنستان، روسیه، جمهوری آذربایجان و قزاقستان به توافقی دست یافتند که بستر دریا را به بخش های ملی بر طبق خط میانه تقسیم می کرد. امروز، کمپانی لوک ایل^۱ روسیه درگیر چهار پروژه تولید نفت در جمهوری آذربایجان است. تا این تاریخ جمهوری آذربایجان در مجموع ۲۱ طرح بخش تولید را به شرکت های بین المللی، ترجیحاً شرکت های غربی واگذار کرده است. در نتیجه، هم اکنون برنامه ریزی شده تا سرمایه گذاری ۶۰ میلیارد دلاری تا سال ۲۰۲۴ در این کشور جریان پیدا کند، که ۴ میلیارد دلار از آن تحقق پیدا کرده است.

1. Lukoil

بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد که ذخایر ۲۸ میلیارد بشکه نفت در بخش ساحلی متعلق به جمهوری آذربایجان وجود دارد. در حال حاضر، نفت از مجموع ۵۳ میدان نفتی استخراج می‌شود، که ۱۷ مورد آن در ساحل دریای خزر است. کشف بیش از ۲۸ میدان ذخیره نفت و گاز طبیعی و بیش از ۱۴۵ ساختار جغرافیایی که بیان‌کنندهٔ بشارت و نوید بزرگی است در سالهای اخیر به تحقق پیوسته است.

هیچ کشور دیگر دریای خزر، حتی قزاقستان، نمی‌تواند براساس تعداد و سطح پروژه‌های نفتی با جمهوری آذربایجان رقابت کند. علت اینست که شرکت‌های غربی از ابتدا موقعیت سرمایه‌گذاری ثابت و مطلوب ویژه‌ای را بدست آورده‌اند. جمهوری آذربایجان زود دریافت که دفعتاً (در یک حرکت ضربتی) قادر نخواهد بود که سیستم حقوقی کشور خود را بی‌عیب سازد. در عوض، این کشور تصمیم گرفت پس از این‌که هر قرارداد بوسیلهٔ پارلمان تصویب و دارای مشروعیت حقوقی شد تمام جنبه‌های اقتصادی و حقوقی هر مشارکتی را بر مبنای امر ویژه‌ای استوار سازد. به این دلیل، ۲۱ کنسرسیوم مختلف هم‌اکنون در جمهوری آذربایجان دایر هستند که از وضعیت برتر و امتیاز خاصی در خصوص موقعیت‌های اقتصادی و حقوقی در سراسر کشور برخوردارند. برای مثال، کنسرسیوم‌ها حق دارند که سرمایه‌گذاری اولیه و هزینه‌های تولید را با عواید نفتی آتی جبران نموده و مالیات عواید حاصله طبق یک نرخ واحد تعیین خواهد شد که از اشکال دیگر مالیات معاف خواهد بود.

از سوی دیگر، گاز طبیعی، که یک فرآورده فرعی تولید نفت است، به دولت رایگان واگذار می‌شود. علاوه بر این، در تلاش برای دوری از مشاجره حقوقی بی‌پایان در آینده، هر تعارضی که نتواند به وسیلهٔ کاربرد قوانین آذربایجان یا بریتانیا رفع شود بر طبق قوانین ایالت آلبرتا کانادا قضاوت خواهد شد. دلیل این عمل روشن است: ۸۰ درصد تمام نفت کانادا در آلبرتا تولید می‌شود، و حقوق بازرگانی ایالتی، بویژه در بخش نفت بطور بی‌نظیر رعایت می‌شود.

موفقیت این سیاست هم‌اکنون خیلی معلوم است. سال گذشته، جمهوری آذربایجان ۹۸ میلیون بشکه نفت تولید کرد - تقریباً ۲۷۵۰۰۰ بشکه در روز - حال آنکه درآمد کنسرسیوم نفت آذربایجان که ۱۱ چاه نفت را در اختیار دارد، کلاً ۳۶ میلیون بشکه است. اما رشد درآمد در

جمهوری آذربایجان دشواری‌های خاص خود را نیز به دنبال دارد. وجود خطوط لوله که بین باکو و بنادر دریای سیاه مانند سوپسا^۱، نوروسیسک^۲ که ایجاد شده هنوز برای حمل نفت جمهوری آذربایجان به کشتی‌های نفت‌کش و بازارهای جهانی کافی هستند. با این حال، ظرفیت نسبتاً کم است، و باکو بزودی ساخت یک خط لوله جدید ۲/۹ میلیارد دلاری را، که از طریق پایتخت گرجستان (تفلیس) به بندر ترکیه‌ای جیحان در ساحل مدیترانه متصل می‌شود، شروع خواهد کرد. یادداشت تفاهم غیررسمی مربوطه در سال ۱۹۹۹ امضا شد، و انتظار می‌رود کنسرسیوم نفت آذربایجان AIOC متحمل هزینه‌ی احداث شود. ۱۷۴۶ کیلومتر (۱۰۸۵ مایل) خط لوله، که قادر خواهد بود حدود ۳۵۰ میلیون بشکه در سال - حدود یک میلیون بشکه در هر روز - را انتقال دهد و این خط لوله تا سال ۲۰۰۵ آماده خواهد شد. ولی، با در نظر گرفتن هزینه حمل حدود ۳/۵ دلار برای هر بشکه، این خط لوله به انتقال حدود ۵۰۰،۰۰۰ بشکه در روز نیاز دارد تا هزینه و درآمد با یکدیگر متناسب گردند و بعضی از کارشناسان تردید دارند که جمهوری آذربایجان واقعاً توانایی تولید این مقدار نفت را داشته باشد. شاید به همین دلیل است که آن کشور (آذربایجان) سعی در جلب نظر قزاقستان جهت انتقال مقداری از نفت به باکو را از طریق خط لوله نفت جیحان دارد.

این امر وظیفه‌ی آسانی نخواهد بود، حداقل اینکه یک خط لوله نفتی ساخته می‌شود بوسیله‌ی کنسرسیوم خط لوله خزر (CPC)، از میدان نفتی تنگیز^۳ در قزاقستان به نوروسیسک^۴ که عملیات آن اخیراً آغاز شده است و ظرفیت آن حدود ۲۰۰ میلیون بشکه در سال (حدود ۶۰،۰۰۰ بشکه در روز است) که تمام شدن و به پایان رسیدن آن بعید بنظر می‌رسد. با این حال، جمهوری آذربایجان دارای بهترین وضعیت در دایره‌ی منازعات برای نفت و قدرت در دریای خزر است. تا آنجایی که به ذخایر طلای سیاه برای هر نفر مربوط می‌شود، این کشور یکی از بالاترین درصدهای جهانی را داراست. ۳۵۰۰ بشکه برای هر ۸ میلیون نفر سکنه.

منبع: *NEW World*, 3/2001 - ترجمه‌ی علی قادری نجف‌آبادی

1. Supsa
3. Tengiz

2. Novorossiysk
4. Novorossiysk